

Кенжебаева А.Ә.
**Мәдениетаралық
коммуникация мен
аударма пәнін оқытуда
қолданылатын тың тәсілдер**

Берілген мақалада автор мәдениетаралық коммуникация мен аударма пәнін оқыту барысында қолданатын әдістерімен бөліседі. Өзі өтетін пәннің бір сабағы негізінде сабақ барысында қолданатын алуан тәсілдерді баяндап, аталған әдістердің маңызы мен тиімділігі тұрарсында сөз етеді. Сондай-ақ кейінгі кезде оқу үдерісінде жан-жақты қолданылып жатқан бағдарлылық тәсілінің мақсатын жан-жақты ашып көрсетеді.

Түйін сөздер: мәдениетаралық қарым-қатынас, фразеологизмдер, инновациялық технологиялар, бағдарлылық, күзiреттiлiк тәсiл.

Kenzhebaeva A.A.
**New teaching methods used
in the study of the discipline
Intercultural communication and
translation problems**

In this article the urgency of using competence-oriented technology used in teaching the discipline «Intercultural communication and translation problems». The author presents his own method of teaching this discipline and makes recommendations for successful implementation competence-oriented technology in the educational process.

Key words: intercultural communication, idioms, innovative technology, focus, competence method.

Кенжебаева А.А.
**Новые методы преподавания,
применяемые при обучении
дисциплины «Межкультурная
коммуникация
и проблемы перевода»**

В данной статье обосновывается актуальность использования компетентностно-ориентированных технологий используемых в процессе обучения дисциплины «Межкультурная коммуникация и проблемы перевода». Автор презентует свою методику преподавания данной дисциплины и дает рекомендации для успешного внедрения компетентностно-ориентированных технологий в учебный процесс.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, фразеологизмы, инновационные технологии, ориентированность, компетентностный метод.

**МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ
КОММУНИКАЦИЯ
МЕН АУДАРМА
ПӘНІН ОҚЫТУДА
ҚОЛДАНЫЛАТЫН
ТЫҢ ТӘСІЛДЕР**

Қазіргі таңдағы қоғамымыздың көкейтесті мәселелерінің бірі – бұл күрделі де шиеленіске толы әлеуметтік және экономикалық жағдайында өмір сүріп қана қоймай, оны өзгертуге, жақсартуға ат салысатын толыққанды тұлғаны қалыптастыру міндеті болып отыр. Танымдылығы жоғары, құзыретті, бәсекелестіктің мықты тегеурініне төтеп бере алатын білімгерлер ғана өркениетті қоғамның кірпішін қалай алады. Еліміздің жаһандық дүниеде өзіндік тұғырына ие болуы сапалы білімді игерген, ұлттық санасы рухани бай жас ұрпақ арқылы іс жүзіне асады.

Қазіргі таңда білім беруді жетілдірудің негізінде құзыреттілік тәсілді қолданысқа енгізу жан-жақты қолға алынуда. Білімге бағытталған мазмұнды құзыреттілік қажеттілігі күн тәртібіне әлдеқашан қойылған. Ал кейінгі кезде оқу үдерісінде жан-жақты қолданылып жатқан бағдарлылық тәсілінің мақсаты – үйренушілерді бөгде мәдени ортада өзін қалай ұстау туралы ережелермен, тәсілдермен, негізгі қағидалармен жедел таныстыруды мақсат ететін бағдарлама.

Өзге мәдениет өкіліне ұлттық болмысымызды таныстыру процесінде халық ауыз әдебиеті шығармаларын, заманауи фольклорлық туындыларды, мақал-мәтелдер, фразеологизмдерді немесе баспасөз материалдарын ұсынып, қосымша түсініктемелер берудің мәні зор. Онда қолданылатын негізгі тәсілдердің бірі, әлбетте, аударма мәселесі болмақ.

«Мәдениетаралық коммуникация және аударма» пәнінің өту барысы әр алуан мәдениет өкілдерінің арасында диалогтар туындайды. Бұл пәнді өту кезінде көркем мәтінді аударуда туындайтын басты қиындықтардың бірі – түрлі прецедентті феномендерді 2-ші (өзге) мәдениет өкіліне жеткізу. Мәселен, қазақ халқына етене таныс айлакерлігімен аты шыққан – Алдар Көсе, дойырлығымен белгілі – Шойынқұлақ, аңқаулығымен есімі әйгілі Қожанасыр немесе қытай халқына танымал 孔乙己 (Қуң Ицзи), 西施 (Сишы), Цао Цао (曹操), 贾宝玉 (Цзя Баоүй) сияқты кісі есімдерін қолдану арқылы автор ең алдымен, айтпақ болған ойын барынша ықшамдап беруге қол жеткізсе, екіншіден, ізденуші санасындағы аталмыш бейнелерге қатысты білім қорын «іске қосу» арқылы өз ойының тиімділігімен барынша толыққанды түрде жеткізілуін мақсат етеді.

Түрлі фразеологиялық бірліктерді, мақал-мәтелдерді түсіндіргенде олардың мазмұнын тікелей аудармай, сипаттамалы аударма тәсіліне жүгінген абзал. Ал аталмыш бірліктердің үйренушінің өз төл тіліндегі баламалары арқылы түсіндірсе, нұр үстіне нұр болмақ. Сонымен, көп тілді коммуникативті тұлға деген ауқымды ұғымға сай болуы үшін үйренушіге сол тілдің сөздік қорындағы лексемалардың тура және ауыспалы мәндерін білу аздық етеді. Қандай да бір контексте прагматикалық мән жүктелген лексикалық бірліктердің мазмұнын толық түсіну үшін коммуникант сол тіл иесі халықтарының мәдениетінен, атап айтқанда, әдебиеті мен салт-дәстүрлерімен, наным-сенімдерінен хабардар болуы тиіс. Ол үшін ұлт мәдениетінің үлкен саласын құрайтын фольклорлық шығармаларды оқып танысудың берері мол. Осы тұста көркем шығарманы оқу – бір басқа, ал онда кездесетін кейіпкерлер есімдерін немесе олардың сөздерін, яғни афоризмдік сипатқа ие болған түрлі қолданыстарды тілдік қарым-қатынас барысында сөйлеу мақсатына сай, орынды қолдана білу – екінші мәселе екенін айта кеткен жөн. Мәселен қытай тіліндегі мақал мәтелдер мен фразеологиялық тіркестерде кездесетін Си Шы, Цао Цао т.б. есімдері турасында сөз қозғағанда: «说曹操曹操就到» (Егер тура аударсақ: «Цао Цао туралы сөз қозғап едік болғаны – Цао Цао жетіп келді»), басқаша айтсақ: «Кімді айтсаң сол келеді»), «情人眼里出西施» (Тура аудармасы: «Сүйгенің көзіңе Сишы арудай көрінер»), басқаша аударсақ: «Әркімдікі өзіне – күн көрінер көзіне») кейіпкерлердің шығу тарихына да қысқаша тоқталып өткен жөн. Назарларыңызға «Мәдениетаралық қарым-қатынастар және аударма проблемалары» пәні бойынша төмендегі тақырып бойынша өткен бір сабақты ұсынып көрелік:

Сабақ тақырыбы: «Тұрақты тіркестері мен мақал-мәтелдердің мәдениетаралық коммуникация барысындағы орны және оларды қытай тілінен өзге тілдерге аудару тәсілдері»

Сабақтың дамытушылық мақсаты:

Ақпаратты іріктеу құзіреттілігін қалыптастыру және дамыту.

Берілген ақпаратты саралау арқылы керекті ақпаратты таңдау біліктілігін қалыптастыру;

Ақпараттық құзыретті жоспарлауға түрткі болу;

Тәрбиелік мақсаты:

Өзге мәдениет үлгілерін сыйлауға үйрету;

Тіл тазалығын сақтау, мәдениетті сөйлеу, шешендік өнерді ізденуші бойына сіңіре отыра, ана тілі мен шет тіліне деген сүйіспеншілігін қалып-

тастыру, мемлекеттік тіл мәртебесін көтеруге атсалысуға шақыру.

Танымдық мақсаты:

Тіл әуезділігін, көркемдігін, байлығын, шешендігін көрсететін нақыл сөздер, мақал-мәтелдер арқылы ізденушілердің дүниетанымын, ой өрісін дамыту.

Сабақтың міндеттері:

Мәдениетаралық қарым-қатынас барысында аударма нысаны болатын лингвомәдени бірліктерді дұрыс аударуға машықтандыру;

Түрлі мәдениеттердегі ұқсастықтар мен айырмашылықтарды аударма барысында ашып көрсетуге, талдауға баулу;

Мәдениетаралық және тіларалық қарым – қатынас барысында жиі кездесетін лексикалық бірліктерді белсенді қолдануға машықтандыру;

Аударма теориясы мен практикасы бойынша бұрын игерген білімдер, біліктер мен танымдық базаға сүйене отырып, аударма нысанына айналған қытай, қазақ, ағылшын және орыс тілдеріндегі тұрақты тіркестерге лингвомәдениеттану пәні тұрғысынан баға беруге машықтандыру;

Топтық және екеуара жұмысқа машықтандыру;

Ақпаратты өңдеу арқылы дұрыс шешім қабылдау қабілетін дамыту.

Алынған ақпараттарды сараптамалы-талдау қызметінде қолдана білу;

Әр алуан логикалық пікір-пайымдарды практикалық талдау қабілетін қалыптастыру және көпшілік алдында сөйлей білу, айғақтама келтіре білу, пікірталас жүргізе білу қабілеттерін дамыту.

Қолданылатын инновациялық технологиялар: кейс-стади, құзыретті-бағдарлы оқыту педтехнологиялары, миға шабуыл.

Тапсырма 1:

Екі топқа бөлініп, төменде берілген лингвомәдени бірліктерді қазақ, ағылшын және орыс тілдеріне аударыңыздар:

山与山不想见，人与人常相逢。

一心不可二用。

母以子贵。

三个老太婆，赛过敲锣鼓。

一箭双雕。

明知山有虎，偏向虎山行。

请留步

一贫如洗

言过其实

三思而后行

爱屋及乌

粗心大意

Стимул: Тіл-тілдегі тұрақты тіркестер, мақал-мәтелдер, этикет формаларын аудару тәржі-

машыдан терең біліктілікті талап етеді. Бұл тәрізді лексикалық бірліктерді аудару барысында төте аудару, калька, эквиваленттермен аудару және түсіндірме аудару тәсілдеріне жүгінуге болады.

Пысықтауға арналған сұрақтар мен тапсырмалар:

1. Бірліктерді аудару кезінде аударманың қандай тәсілдері мен трансформацияларын пайдаландыңыздар?

2. Өз қалауыңызша аударма түрлерінің жіктесінің кестесін жасаңыз.

3. Аударманы тіларалық қарым-қатынас түрі ретінде сипаттаңыз.

4. Қазіргі қытай және қазақ жастарының арасындағы сәлемдесуді бейнелейтін шағын оқиғалы шығарма жазыңыздар.

Тапсырма2 (топтық жұмыс) :

1.Төменде берілген алғыс сөздерді қазақ тіліне аударыңыз, олардың мәдени аспектілеріне тоқталыңыз. Алғыс сөздерге өз ана тіліңізден балама табыңыз. Баламасы жоқ мысалдарды аударудың басқа жолдарын көрсетіңіз:

夫妻百年好合；五子天宮；万事如意；状元及第；确禄封侯；独占鳌头；魚龍高陞；祝(竹)君；

Тапсырма 3 (екеуара жұмыс):

Берілген тапсырманы орындау барысында ізденушінің аналитикалық ойлау қабілеті тереңдей түседі, сондай-ақ студенттер берілген ақпараттың ішінен қажеттісін анықтайды;

Төмендегі мақал-мәтелдерді аяқтаңыздар және қазақ, орыс, ағылшын тілдеріндегі осы типтес мақалаларды жанына жазып отырыңыз:

情人眼里。
按下糖葫。
百年大计，。
比上不足，。
不分请。
成事在人，。
百足之虫，。
灯不拔不亮，。
儿孙自有儿孙福，。
风无常顺，。
留得青山在，。
名人不用细事，。

Төмендегі қазақ тіліндегі мақал-мәтелдердің қытай тіліндегі баламасын (мағынасы жақын нұсқасын) табыңыздар:

«Сараң қатын майын тығумен құртар, жаман қатын кірін сығумен жыртар».

«Балалы үй – базар, баласыз үй – мазар».

«Ананың көңілі балада, баланың көңілі далада».

«Апасы киген сәукелені сіңлісі де киеді» .

«Өсектен сау сонау қыз, шайқалмаған сары уыз» .

Бұл тапсырманы әрі қарай жалғастыруға болады, мәселен бір студент немесе магистрант кез келген тілде мақал-мәтел бастайды, екінші студент оны іліп ала жөнеледі. Ең бастысы ізденуші мақал-мәтелдерді тек бір тілдегі мақал-мәтелдермен шектеліп қоймай, қазақ, орыс, қытай, ағылшын тілдерінде кезекпен айтып тұруы шарт. Бұл тапсырманы беру арқылы студенттердің импровизациялық (суырып салма) қабілетін ұштау үшін керекті тиімді тәсілдердің бірі әрі ізденушінің бірнеше тілді қатар алып жүруіне септігін тигізері сөзсіз.

Миға шабуыл: Алдарыңызда кестені өз тәжірбиелеріңізге сүйене отырып толтырыңыздар. Егер кесте соңында берілген ұсыныстарға келіспесеңіз негіздеме беріңіз. Мұнда ізденуші топтық талқының іс-жосығына өз бетімен ілеседі, студенттер (магистранттар) топтық жұмыс тапсырмаларына сәйкес жауап береді, өз ойларын ұсына отырып түсіндіреді немесе топтың өзге де мүшелерінің идеяларын, өз қарым-қатынастарын дәйектейді.

Тапсырма 4 (топтық жұмыс). Көпшілік алдында сөз сөйлеу аспектісі бойынша деңгейлік көретілімдер:

Стимул: Әйел тақырыбына байланысты қазақ, қытай, ағылшын, орыс тілдеріндегі мақал –мәтелдер (кем дегенде он бес) жарысы. Мұны қазақ мәдениетінде басты орын алатын қыз бен жігіт айтысы үлгісінде алуға болады. Бұл бір шетінен қазақ жастарының өз мәдениетіне деген сүйіспеншілігін арттыруға бағытталса, екіншіден ой ұшқырлығын ұштай түсу үшін керекті тәсілдер.

Тапсырма сипатындағы тұжырым (пікірталас ұйымдастырса болады):

Өз тіліңіздегі идиомалар мен мақал мәтелдердің ролі туралы баяндап беріңіз.

Туған жер тақырыбындағы мақал –мәтелдер туралы айтып беріңіз.

Қытай тіліндегі мақал-мәтелдер мен қазақ тіліндегі мақал-мәтелдер арасындағы айырмаша-лақтар (әсіресе ұлттық бояу) мен ортақ сарындар турасында не айтасыз? Ойыңызды мысалдармен бекітіңіз.

Мақал-мәтелдер мен идиомаларды аудару барысында сіз үшін қандай қиындықтар туындады? Оларды қалай шешуге болады?

Жоғарыда берілген «сәукеле», «сары уыз», «мазар» сөздерінің мағынасын өзге ұлт өкілдерін қалай түсіндіретін едіңіз?

«Сәукеле» сөзінің этимологиясы жайында не білесіз? Қытай халқында үйлену тойында қалыңдықтың бас киімі қалай аталады?

Стимул: Кез келген халықтың тілін үйрету барысында оның мәдениетін, тарихын, салт-дәстүрін, өткені мен бүгінгісін де таныту қатар жүргізіледі. Ал, мақал-мәтелдер, фразеологизмдер халықтың тарихымен де, дәстүрімен және ұлттық дүниетанымымен тікелей байланысты. Мақал-мәтелдерді, идиомаларды меңгеру арқылы оқып жатқан тілде еркін және көркем сөйлеуге септігін тигізеді.

Ізденушілер пікірталасы шиеленіскен жағдайда одан шығу тәсілдерін пайдаланады, топтың нәтижеге қол жеткізе алмау себептерін жинақтайды, қарама-қайшылықтар негіздерін анықтау процесінде айқындамаларының бірігу мен ажырау тұстарын атайды, топтың жұмыс мақсатына қатысты ұсынылған идеаларға салыстырмалы баға береді.

Қандай да бір өзге мәдениет өкілімен қарым-қатынас жасау барысында ізденушілер ең алдымен өз елінің тұрмыс-салтын, дәстүр-

лері мен діни ұстанымдарын, әдебиеті мен өнерін жетік білуі шарт, сонымен қытай тіліндегі лексикалық бірліктердің мазмұнын толық түсіну үшін коммуникант сол тіл иесі – қытай мәдениетінен, соның ішінде, әдебиеті мен өнерінен хабардар болуы тиіс. Ол үшін ұлт мәдениетінің үлкен саласын құрайтын фольклор (мақал-мәтелдер, алғыс және қарғыс сөздер, аңыздар, т.б.) мен т.б. шығармаларды оқып танысудың берері мол. Осы тұста фольклор жанрын оқу – бір басқа, ал онда кездесетін тарихи тұлғалар есімдерін, реалий сөздерді орынды қолдана білу, дұрыс аудару – екінші мәселе екенін айта кеткен абзал. Мәдениетаралық коммуникация мен аударма пәнін оқыту барысында лингвистикалық деректер арқылы елтанымдық, лингвомәдениеттанымдық, когнитологиялық, психологиялық мәселелердің қамтылуы арқылы бұл міндеттің мазмұны тереңдетіле бермекші.

Әдебиеттер

- 1 Дәулет Ф.Н. Қытай тілін оқытудың жаңа тұжырымдамасы // ҚазМҰУ хабаршысы. Шығыстану сериясы 1(71). – Алматы, 2015. – 131б.
- 2 Дулганова В.Н. Прагматический аспект межкультурной коммуникации. – Улан-Удэ, 2003.
- 3 Дәулет Ф.Н. Мастер класс использованием компетентностно- ориентированных и личностно-ориентированных заданий по предмету «Теория межкультурной коммуникации» // ҚазМҰУ хабаршысы. Шығыстану сериясы 1(71). – Алматы, 2015, 127-131бб.
- 4 郭深青. 汉语言语及其文化底蕴. 宝鸡文理学院学报 (社会科学版), 2012年 12月 第4期.

References

- 1 Dauler F.N. Kytai kilin oketuden jana tujeremdemese. K azMUU habarshese. Shegestanu seriyase. – Almaty, 1(71) 2015 – 131b
- 2 Dulganova V.N. Pragmaticheski aspect mejkulturnoi kommunikacii. Ulan-Ude, 2003. – 66 p.
- 3 Dauler F.N. Master class s ispolzovaniem orientirovannyh I lichnostno- orientirovannyh zadanii po predmetu «Teoriya mejkulturnoi kommunikacii». K azMUU habarshese. Shegestanu seriyase 1(71). – Almaty, 2015. – 132 b.
- 4 Guo Shenqing. Hanyu liyu ji qi wenhua diyun. Baoji wenli xueyuan xuebao (Shehui kexueban). – 2012, di 4 qi.